

er henholdsvis fader og søn - en interessant psykologisk idé med komedie-muligheder i sig. Moralen er den samme som hos La Fontaine: »en Graasteen er af samme Værdi som Guld, naar man graver det ned udi Jorden.« (Holberg p. 411).

13) 164. Fabel: *Fiskerens Dom mellem tvende Strandmøger*. Holbergs kilde: La Fontaine IX, 9: *L'Huître et les Plaideurs*. (La Fontaine's kilde: Boileau: *Épîtres*, II, vers 41-52). La Fontaine's fabel er beretningen om to mænd, der går tur langs stranden og får øje på en østers. De gør begge krav på den, men hvem af dem har set den først? »Eh bien! Vous l'avez vue; et moi je l'ai sentie«, siger den ene (La Fontaine p. 354). De overlader det til en mand, der kommer forbi, at dømme i deres sag. Han afgør den ved at åbne deres østers og spise indholdet og overlade de andre skallerne, én til hver. - Holberg følger La Fontaine, men gør de to mænd til et par måger og dommeren til fisker. Moralen: at ingen af de stridende parter i en sag har noget ud af at gå til »retten« med den, er den samme hos de to forfattere.

14) 219. Fabel: *Biørnen og Geedebukken*. Holbergs kilde: La Fontaine III, 5: *Le Renard et le Bouc*. (La Fontaine's kilde: Æsop). La Fontaine fortæller om en ræv og en gedebuk, der stiger ned i en brønd for at drikke. Ræven kommer op igen ved at bruge gedebukken som »stige«; den har lovet at hjælpe den anden, når den selv er kommet op, men holder ikke løftet. Morale: »En toute chose il faut considérer la fin«. - Denne morale går igen hos Holberg, der imidlertid fortæller en anden historie, så at sige den omvendte: en ged kravler op på et bjerg, en bjørn tror at kunne gøre den kunsten efter og følger efter, men kan i modsætning til den anden ikke komme ned igen.

Christian Jackson

Politisk censur og teaterkritik

Heibergs evner som polemiker og debattør er oftere behandlet og vurderet, mens hans midler som forsvarer for sine synspunkter i de forskellige debatter ikke grundigere er søgt belyst. Sagen om Davids opgør med Det kgl. Teaters direktion i 1830 viser Heiberg som den fuldbårne dialektiker, der afparerede sine modstandere med et våben, hvorimod de intet forsvar evnede.

Nathan Davids artikelserie i Heibergs »Kjøbenhavns flyvende Post« (nr. 76-78, 25.-30. juni 1830) formede sig som en opgørelse af den forløbne teatersæsons resultater. Davids statusopgørelse kan vel med uvildige øjne næppe betragtes som andet end en kompetent vurdering af teaterdirektionens fortjenester, omend artikelforfatteren ikke var synderlig begejstret for direktionens indsats.

Teatret befandt sig imidlertid i en krise, idet ændringerne i den kongelige teaterdirektion i 1829 berøvede direktionen såvel dens erfarne, mangeårige andendirektør G.H. Olsen (død 9. maj 1829) som dens dynamiske økonomidirektør Jonas Collin (afsked juli 1829), mens K.L. Rahbek kun af navn forblev første direktør til sin død i april 1830. I hvor forskelligt Rahbek, Olsen og Collin opfattede teatrets tarv og interesser var der med deres embedsfunktioners ophør definitivt sat punktum for en æra i teatrets administrative forhold.

Olsen og Collin erstattedes af J.D.T. Manthey, der i realiteten alene bestred alle forretninger sammen med teaterchefen, Holstein - i sæsonen 1829/30.

Dauids relationer til teaterdirektionen var personligt gode, men officielt placerede han sig i opposition dertil, hvilket blev evident, da han fortsatte sin recensentvirksomhed i Heibergs Flyvepost, uden at det derfor er nødvendigt at antage som givet, at Heiberg og han var enige i alle spørgsmål om teaterdrift. Det personlige forhold til Rahbek var ganske givet hjerteligt, og måske netop Rahbeks død betingede Davids opgør med teaterdirektionens indsats i sæsonen 1829/30. Modsætningsforholdet til Manthey stammede fra 1829, da David efter et halvt års virke som redaktør af Statstidende skiltes fra denne, formentlig på grund af modstridende opfattelser af forvaltningen af det politiske stof¹.

Mantheys baggrund som diplomat og politisk censor har været afgørende ved udnævnelsen til teaterdirektør, selv om P.V. Jacobsen mente at vide, at hans forbindelse med dronningens far, landgreve Carl af Hessen, var årsagen til at han kom i vejret. Hans baggrund som politisk censor har også været udslagsgivende ved hans påtale af Davids anonyme artikelserie. Manthey henvendte sig direkte til kongen, hvorefter han fik allerrhøjstsammes bifald til at søge teaterdirektionen rehabiliteret. Han tilskrev, iflg. presselovene bladets redaktør, Heiberg, om det utilfældige i at lade fremkomme flg. bemærkninger, »hvis Hensigt og Virkning strider lige imod det, som Øjeblikkets Tarv udkræver«:

1. »I alt Fald kan Theatret bruge den (∴ Davids artikel) til Capitel-Inddeling til sine Betragtninger over Kassens memento mori« (nr. 76),
2. »Man synes for en Deel at have anlagt sin Capital i Papirer, som enten ere ude af Cours i den æsthetiske Verden, eller som man ved uheldige Maneuvres har berøvet deres Credit« (nr. 77),
3. samt »hele N° III«, hvoraf flg. her skal meddeles: Der harceleredes over benyttelsen af de ringe lystspiloversættelser (især »Det tredobbelte Frieri«)², »naar endnu saa mange tyske, franske og engelske Mesterværker hos os ikke ere blevne givne, naar vi endnu ikke have seet en eneste Oversættelse af Calderon eller Moreto³, naar saamangen Opera af Weber, Spohr, Rossini, Spontini, Boieldieu, Cherubini o.s.v. endnu savnes paa vort Repertoire«. Endvidere hed det: »Ogsaa maa det opvække Forundring, at det bestandigt er Lystspillet, som recrutteres udenlands fra, og at Skuespillet og Tragedien sjelden eller aldrig faaer nogen Tilvæxt undtagen ved de faa Originaler, som vore egne Digtere skjænke os«. Nar originale skuespil endelig blev givet besattes »de heller ikke saa godt, og efter Theatrets Evne saa fuldkomment som Lystspillet«. »Det vidner kun om liden Agtelse for vore bedste Digtere, at deres Værker, og deriblandt sande Mesterværker, enten sjelden eller slet ikke gives. Palnatoke, Correggio, Erik og Abel fortjente dog vel aarligen at gives paa et Theater, der eier en Md. *Wexschall*, en *Rvge* og *Nielsen*«. »Man indvende ikke at Huset er tomt, naar der gives Tragedier. Vi have i denne Tid seet det Modsatte, og der er ingen Grund til at antage, at det Publicum, der trænger sig til at see Røverne⁴, ikke ogsaa ønskede at see Don Carlos, Maria Stuart og Wallenstein⁵«. David lagde frejdigt til, at det skyldtes direktionens manglende evne til »under Saisonens I løb« at gøre »alvorlige Anstrengelser« herfor, »og derfor maa Tragedien, hvis dramatiske Fremstilling kræver meest Anstrengelse, ikke behandles som et Stedbarn«. David påpegede i sin artikel endvidere hvor teaterdirektionen fra udlandet kunne hente fornyelse til den svigtende originale produktion: »vort Theater (kunne) dog være tjent med mangent Stykke af Kleist, Raupach, Grillparzer, Schenk, Deinhardstein o.fl.⁶, naar Stykkerne blev valgte med Skjønsomhed, oversatte med Smag, og indstuderede og opførte med Lyst og Ophydelse af alle Kræfter«. Artiklen afsluttedes med flg. udfald imod direktionen: »Med Intet viser sig imidlertid mere den Frygt for Anstrengelse, der er det Characteristiske ved Repertoiret, end ved de Smaastykker, der tjene til at udfylde Forestillingen. Det er nemlig næsten lutter Eeacts Lystspil, deels forældede,

deels maadelige Producter, mens smaae Syngestykker, der langt mere passende kunde udfylde Aftenen efter et Skue- eller Lystspil, høre til Sjeldenhederne. Silkestigen, Ildprøven, det tilmurede Vindue og slige æsthetiske og dramatiske Intetheder ere givne 3 og 2 Gange hvert⁷, mens alle Eenactssyngestykker, paa Skatten nær, kun er givet een Gang⁸, og Repertoiret savner smaa Syngespil som Eventyret i Rosenborg = have og Alexis⁹ «.

Davids betragtninger kan sammenfattes således: hvorfor spillede teatret såvel dramatisk som æstetisk, letbenede stykker, når det havde mulighed for at præstere gode forestillinger, hvor gode tragedier vekslede med gode operaer og lystspil.

Davids tilknytning til teaterkredse gør hans manglende omtale af Bournonvilles succesfulde virke des mere påfaldende¹⁰.

Mantheys skrivelse til Heiberg mandede ud i en henstilling til redaktøren om at fremkomme med «en Retfærdiggjørelse, om hvis Tilstrækkelighed Hs. Majestæt, efter at have modtaget Directionens allerunderdanigste Indberetning, forbeholder Sig Allerhøiest selv nærmere at resolve» (3. juli 1830)¹¹.

Heibergs private opfattelse af Davids betragtninger over repertoiret kendes ikke, men recensentens betoning af det seriøse dramas forrang på repertoiret harmonerede næppe med Heibergs egne krav, selv om de har været enige om de små syngespils ønskelighed på bekostning af de trivielle enaktslystspil. Heiberg gjorde sig imidlertid til talsmand for Davids synspunkter, fordi sagen i første omgang gjaldt hans egen person.

Heibergs forsvar for artiklerne er ganske brillant i sin enkle udnyttelse af logikkens simpleste regler, thi med hensyn til artikelseriens hensigt replicerede han:

»Hvis jeg nu havde stolet paa, at Directionen vilde skjænke slige Betragtninger sin Opmærksomhed, og afhjælpe de paaankede Mangler, saa vilde jo Hensigten med denne Artikel og dens Optagelse i Bladet tvertimod have været, at gavne Abonnementet og Hans Majestæts Kasse. Men jeg har ligesaa lidt havt isinde at gavne, som at skade nogen af Delene.«

Med hensyn til virkningen af artiklerne svarede han:

»Kjøbenhavns flyvende Post« havde Heiberg aldrig tiltroet en sådan virkning, som den af Manthey tillagte: »Jeg har aldrig bemærket, at de i de offentlige Blade indeholdte Theater-Artikler, ihvor meget de end kunne have virket paa det offentlige Omdømme, nogensinde have virket paa Casse-Indtægterne; ... Desuden bliver endnu en Betragtning af Vigtighed. De Personer, som have isinde at købe Loger ved Auctionen, have enten læst eller ikke læst den flyvende Posts Artikel, eller i det mindste have de enten hørt den omtale, eller ei. I det Tilfælde at de ikke have læst den og ikke hørt den omtale, har den ingen Skade gjort. I det modsatte Tilfælde have de enten billiget eller misbilliget dens Anskuelse. I sidste Tilfælde har den igjen ikke skadet. Men dersom de have billiget samme, saa er Virkningen dog endnu ganske ubestemt. Det kommér da an paa, om de have den Tillid til Directionen, at denne, efter at være bleven gjort opmærksom paa det forrige Repertoires Mangler, vil bestræbe sig for at afskaffe disse i det næste. I saa Fald bliver Artiklen tilgavn. Have de derimod ikke denne Tillid, da er Skylden ikke den flyvende Posts.«

Disse afsnit i Heibergs skrivelse er de afgørende, thi hermed havde han afvæbnet sine kritikere. Resten af hans retfærdiggørelse former sig som en gendrivelse af de anholdte sætning-

ger, samt en fremdragen af positive udtalelser i Davids artikelserie. Heiberg gjorde slutte- lig opmærksom på, at det ved hans ansættelse som teaterdigter og -oversætter ikke var blevet ham »forbudt at redigere den flyvende Post, ... Ikke desmindre har jeg dog, siden min Ansættelse, ophørt selv at skrive Theater-Artiklen, ... Afdøde Hr. Etatsraad Rahbek skrev Theater-Critiker, medens han var Directeur¹². Hvorfor skulde det da ikke være mig, der beklæder et saa langt ringere Embede, tilladt at optage i mit blad Theater-Artikler fra en anden Hånd?« Ville Frederik VI ikke formildes af alle disse argumenter, måtte han dog betænke Heibergs følelser for Hans Majestæt: »Ikke blot den Ærefrygt, jeg, som enhver Anden, skylder min Konge, gjør mig det nødvendigt at staae dadelfri i hans Øine; men selv mit specielle, personlige Forhold til Hans Majestæt er af den Beskaffenhed, at jeg aldrig vilde tilgive mig, om nogen af mine Yttringer eller Handlinger opvakte Allerhøistsammes retfærdige Mishag«¹³.

Borup har i sit udvalgt af Breve og Aktstykker vedrørende J.L. Heiberg (Kbh. 1946/50) ikke optaget Mantheys allerunderdanigste indberetning til kongen. Indberetningen oplyser dels om Mantheys circumspektion, dels belyser den forholdene om Davids afsked som teateranmelder, dels forklarer den hvorfor han var umulig som kandidat i 1831, da han ansøgte om teaterdirektørposten.

Den 14. juli 1830 indsendte Manthey flg. indberetning:

»Theatret og dets Bestyrelse har til alle Tider været udsat for Angreb i offentlige Blade, men alle de Sarcasmer der i Kjøbenhavns Posten og andre Aviser ere blevne fremførte imod samme have ikke givet Anledning til den mindste Anke.

En anden Sag var det derimod, da *Flyveposten*, et Blad hvis *Forlægger* er Theater- contoires Fuldmægtig, Sekretair og Rolleskriver Printzlau, og hvis *Redakteur* er Theaterdigter og Oversætter, Professor Heiberg, optog i de her allerunderdanigst vedlagte N^o N° 76, 77, et 78, en Artikel kaldet *Betragtninger over Repertoiret*, hvis Indflydelse paa den offentlige Mening maatte anses at kunde være ugunstig, hvilket saameget mere fortjente Opmærksomhed som den Tid nærmer sig, i hvilken Auktionen over Logeabonnementet skal afholdes, og altsaa Deres Majestets Casse let kunde komme til at lide et betydeligt Tab.

Ikke da, fordi Direktionen ved denne Artikel ansaa sig fornærmet, men fordi det syntes upassende og for Følgernes Skyld betænkeligt, at den, der selv staaer i Forbindelse med Theatret og i saadant Embedsforhold er Deres Majestets Direction underordnet, istedet for at udvikle de Aarsager der foranledigede at afvigte Saisons Repertoire desværre ikke kunde svare til Forventningen, istemte den almindelige Tone og væltede Skylden derfor, deels ved spottende deels ved docerende Anmær- ninger, paa Bestyrelsen, ansaaes det for nødvendigt derpaa allerunderdanigst at hen- lede Deres Majestets Opmærksomhed.

Det behagede Deres Majestet i denne Anledning allernaadigst at befale, at Prof. Heibergs Erklæring derom skulde indhentes og at denne dernæst ledsaget med Di- rektionens allerunderdanigste Indberetning, skulde vorde fremlagt for Deres Konge- lige Majestet.

For at efterkomme denne allerhøieste Befaling tilsendtes Prof. Heiberg den i Gjen- part allerunderdanigst vedlagte Skrivelse, hvori man begjærer hans Erklæring om: hvorledes han, med Hensyn til det Forhold, i hvilket han staaer til Theatret, har i *Flyveposten* enten selv, eller paa sit An- og Tilsvaer, kunnet lade indrykke ovenan- meldte *Betragtninger over Repertoiret*.

Prof. Heiberg, vant *) til at bevæge sig i litteraire Feider, har, i stedet for at give en rolig Erklæring paa en officiel Opfordring, i den herhos allerunderdanigst vedlagte Skrivelse af 11.te dennes behandlet Sagen som en dialectisk Kamp, og fordret en Kontraerklæring over det i Direktionens Skrivelse brugte ord »Hensigt« - som dog ingen nøiere Udtydning behøver, da der ikkun er sagt, at Afhandlingens *Hensigt* (: den være nu hvilken den vil :) strider lige imod det som Øieblikkets Tarv udkræver, nemlig, paa enhver tilladelig Maade at frembringe en gunstig Stemning hos Publikum; hvilket altsaa er langt fra at indeholde den Beskyldning han deraf vil udlede, »at *hans* Hensigt ved den omtalte Artikel, har været, at forringe Abonnementet og skade Deres Majestet's Kasse«.

Det Øvrige skal deels forklare, deels retfærdiggjøre de paaankede Udtryk, og beviser, uden at afgjøre noget om Hovedsagen, Prof. Heibergs udmærkede Talent for Pennefeider, hvilket Directionen er langt fra at ville aftviste ham. Det er først paa sidste Side at han kommer til det egentlige Spørgsmaal og søger at besvare det deels ved at antage at en Critik over Acteurernes Spil er det samme som en Critik over Theatret og dets Bestyrelse, deels ved at sige, at han, efter at være blevet Embedsmand ved Theatret, har afholdt sig fra selv at skrive Theatercritiken, men har overdraget dette Hverv til en anden (anonym) Forfatter.

Dersom Directionen, under disse Omstændigheder tør fremsætte sin Mening som et allerunderdanigst Ønske, da var dette.

At det allernaadigst maatte behage Deres Majestet at bifalde Directionens her allerunderdanigst vedlagte Skrivelse til Prof. Heiberg af 3^{die} dennes, og allernaadigst at autorisere Directionen at tilkjendegive Prof. Heiberg som Redacteur og Sekretair Printzlau som Forlægger af Bladet Flyveposten :

At Man af deres Conduite som Embedsmænd ved Theatret forventer, at de ville afholde dem fra, i bemeldte af dem udgivne Blad at indrykke eller lade trykke noget der kunde virke ugunstig paa den offentlige Stemning for Theatret og sammes Bestyrelse.

I Direktionen for de Kongelige Skuespil den 4de Juli 1830 (D. Manthey) ¹⁴.

Manthey's indstilling til kongen var intet mindre end indirekte censur, thi Heiberg måtte, hvis kongen havde fulgt Manthey, betro sig til sin konduite, hvilket kunne have betydet, at han og Manthey ville opfatte dennes grænser forskelligt, og dermed havde Manthey indseende med Flyvepostens omtale af teatrets aktiviteter: censoren for de politiske blade havde da fået endnu en journal til sin samling.

Det videre hændelsesforløb kendes kun fra andenhandsvidner, men Heibergs specielle, personlige forhold til Frederik VI har været udslagsgivende, thi iflg. P.V. Jacobsen lykkedes det Heiberg i en audiens at formilde kongen, som med Rubins rammende bemærkning altid var »hidsigere i Opløbet end i det lange Løb«¹⁵. Kongen »sagde til ham (Heiberg), at han skulde være rolig for denne Sag, og at Alt vel vilde jævne sig. I Begyndelsen derimod var Vreden stor, og nok Afsættelsen fra Theater-Oversætter-Posten etc, det mindste, som der tænktes paa«¹⁶. Audiensen fandt sted o. den 20. juli 1830, hvorved en kgl. resolution på Manthey's indberetning var blevet overflødig¹⁷. Heiberg havde klaret frisag for denne gang, men hans medarbejder og talerør havde endnu et udestående med monarken.

*) orig.: vandt

Den 13. maj 1830 havde David ansøgt om professoratet i statsøkonomi¹⁸, men Universitetsdirektionens afgørelse trak ud, formelt på grund af økonomiske overvejelser. Trods denne uholdbare situation kaldte Julirevolutionen endnu engang David frem som pennefører for et kontroversielt anliggende. Godt fjorten dage efter meddelelsen her i landet om revolutionen i Frankrig offentliggjorde han sine fem »Breve til en Politicus paa Landet« i Kjøbenhavns flyvende Post (16. aug. - 10. sept. 1830)¹⁹. Offentliggørelsen heraf fik imidlertid ingen politiske eller personlige følger, hverken for Heiberg eller David, selv om det var lovfæstet, at Flyveposten ikke måtte omtale politiske forhold²⁰.

Omvæltningen i den Davidske familie blev imidlertid fremskyndet ved Joseph Nathan Davids død den 30. juni 1830, hvorefter den ældste søn Benny David resolut opgav at føre faderens firma videre, mens broderen uhindret kunne lade sig døbe, hvorved hans tilknytning til det mosaiske trossamfund ikke længere lagde ham hindringer i vejen vedr. hans ansøgning om professoratet²¹. Den 1. sept. 1830 blev han kristen. Den 10. sept. rejste moderen og Benny David til søsteren Augusta Homberg, bosiddende i Frankfurt am Main²²; C.N. David fulgte dem til Hamborg: denne rejse og ikke indgreb fra politiassessor Fr. Thomsen forklarer ophøret af de politiske breve i Kjøbenhavns flyvende Post²³. J.L. Heiberg bekræftede imidlertid det rygte, som P.A. Heiberg i Paris havde opsnappet, at David agtede sig videre til Seine-staden; ingen af dem oplyser formålet med rejsen, selv om begrundelsen synes iøjnefaldende²⁴. Davids situation ændredes afgørende da Universitetsdirektionen i sept. 1830 gjorde sig rede til at udnævne ham til professor. P.V. Jacobsen mente at kende sammenhængen, idet han noterede i sin dagbog: »David bliver snart Professor, og har sagt sig af med at skrive Theaterrecens. i Flyvep.; da han ei faaer Tid, og sligt ei heller passer sig for en Professor ved et Universitet« (17.9.1830). Jacobsens vidnevrærdi - på dette område - kan imidlertid reduceres, thi David vendte først tilbage den 29. sept. 1830, medbringende anmeldelser af teaterforestillinger i Hamborg!

I perioden den 6. - 13. okt. 1830 offentliggjorde han en artikelserie i Flyveposten om teaterrepertoiret i Hamborg sammenlignende anskuet med det københavnske teaters: seriens indhold må ses i direkte forlængelse af serien fra juni måned, om end den nye serie bevidst forholdt sig komparativ til det egentlige emne, Frederik VI's kongelige teater. Redaktøren undlod at forsyne de to første artikler med Davids sædvanlige mærke (Y.Z.), hvorved han omgik lovgivningen; den tredje artikel forsynedes med et »M«, hvilket i sammenhængen mest præcist må opfattes som Heibergs ironi. Censor ses ikke at have bemærket dette. Davids artikler formede sig som et indirekte angreb på Det kgl. Teater, idet han først og fremmest roste ensemblespillet i Hamborg og endvidere fremhævede resultaterne af den gode sceneinstruktion samt prøvernes afholdelse på Hamborgs teater (dat. September 1830). De to første artikler søgte den nys udnævnte teaterdirektør Chr. Molbech anonymt - under mærket X.Y. - at imødegå ved et 11 sider langt indlæg, som han søgte optaget i Flyveposten²⁵. Dette forsvaret for teaterdirektionens administration af skuespillerpersonalets kræfter nægtede Heiberg imidlertid optagelse i sit blad, hvilket han søgte at begrunde overfor Molbech. Det afgørende for Heiberg var: »Hvis jeg nu optog Deres Afhandling, saa vilde Y.Z. upaatvivlelig svare paa den, og anføre omtrent hvad jeg her har sagt; Svaret vilde altsaa blive et Slags Angreb paa vor Direction; men i det Forhold, hvori jeg staaer til denne, tør jeg ikke indrykke et saadant, og vilde, siden Justitsraad Molbechs Udnævnelse, heller ikke ansee det for rigtig at gjøre det. Følgelig bliver jeg nødt til at undgaae Anledningen dertil« (11.10.1830)²⁶. Belært af audiensen i juli måned kunne Heiberg ganske enkelt ikke tillade sig endnu engang at modtage en påtale fra enten Majestætens teaterdirektion eller den politiske censor.

Samme dag som Molbech modtog Heibergs svar faldt kongens resolution på Universitets-

direktionens forestilling om Davids ansøgning om professoratet i statsøkonomi²⁷, hvorefter Heiberg den 22. okt. 1830 meddelte Flyvepostens læsere: »Den Form, som den flyvende Post tilforn har givet sine Theater-Critiker, turde maaskee i indeværende Saison behøve en Forandring«(Nr. 127).

Ved bestemmelsen af Davids forfatterskab til de tre artikler om det Hamborgske teater er hans opgivelse af teateranmeldelser i Heibergs Flyvepost ikke nødvendigvis betinget af Mantheys indskriden i begyndelsen af juli 1830 eller hans ansættelse som professor i okt. 1830, men snarere er der tale om en fortsat udvikling af kampen om smagsdannelsen vedr. teaterrepertoiret. Heiberg forsøgte at påvirke direktionen, der lod medlemmerne på skift træde op imod den udfarende kraft, som havde mulighed for at påvirke både direktion (qua teateroversætter) og publikum (qua Kjøbenhavns flyvende Post). Mantheys position i magthierarkiet havde nær kostet Heiberg Majestæten sympati, mens X.Y.s påtale affærdigedes under henvisning til forholdet til Frederik VI og teaterdirektør Molbech.

Heiberg, ikke David, var den egentlige hovedperson i dette opgør mellem forskellige anskuelser vedr. teaterdrift. For Davids vedkommende var konsekvensen af de to fremstød imod teaterdirektionen i 1830 hans ansøgning om teaterdirektørposten, efter Mantheys død den 1. okt. 1831²⁸. Kongens afgørelse desangående skal imidlertid ikke nødvendigvis ses i sammenhæng med indgrebet i juli 1830, thi dertil var udnævnelsen af C.L. Kirstein alt for tydeligt dikteret af kredse omkring Jonas Collin og Guiseppe Siboni²⁹.

I den beskrevne sag blev Heiberg udsat for enevældens repression fra embedsmandsside, men sagen havde tydeligvis også undertoner af personlige modsætningsforhold. Enevælden fungerede netop ved sine arbitrære afgørelser, som for Heibergs og Davids vedkommende betød fortsatte fremskridt, hvis de forstod at tage de nødvendige hensyn til magtens enevældige udøvelse. Heiberg forstod denne begrænsning, mens David allerede få år senere overskred tærskelen på grund af sit samfundspolitiske engagement.

Noter

1. Rahbek døde den 22. april 1830, men havde opgivet at leve efter Kamma Rahbeks død den 21. jan. 1829. Rahbek døde i nærværelse af bl.a. David og Møhl. Om Davids og Heibergs samliv, se Harald Jørgensen: C.N. David, Kbh. 1950 bd.I, s.52. Om Davids første indsats som politisk journalist, se Vogel-Jørgensen: Berlingske Tidende gennem 200 Aar. Kbh. 1949, bd.I.p. 218. P.V. Jacobsens notater om samfundsforhold i perioden er udgivet af Julius Clausen: Breve fra P.V. Jacobsen, Kbh. 1899 - og dagbøger i Personalhistorisk Tidsskrift, 4. Rk., 2.bd. Kbh. 1899.
2. Oversættelsen af Th. Hells »Geisterscenen« (1806) blev antaget i jan. 1829.
3. Netop anførelsen af disse to dramatikere angiver Davids pro-Heibergske angrebsvinkel. En lignende anmodning var før blevet rettet til direktionen, uden at denne søgte at give indrømmelser til disse kræfters udspil. David havde i 1819 ønsket at oversætte »Livet en Drøm« (R.A., Det kgl. Teater, Indk. Br. nr.298); først den 20. nov. 1838 opførtes stykket i Sille Beyers oversættelse. Om Fuursmanns oversættelse, se Anne E. Jensen: Studier over europæisk drama, Kbh. 1968.
4. Rahbek havde i lange udførlige anonyme anmeldelser i Nyt Aftenblad, 1824, angrebet opførelsen af »Røverne«.

5. Molbech synes at have skrevet sig denne indsigelse bag øret, thi han fik opført, i egen bearbejdelse, »Don Carlos« og »Maria Stuart« i en ny bearbejdelse ved Sille Beyer, mens han dog ikke turde binde an med »Wallenstein«. Artiklen er benyttet af Fr. Schyberg i Dansk Teaterkritik, Kbh. 1937 s. 195 til at vise Davids repertoirepolitik.
6. Kleist havde Collin i samarbejde med A.E. Boye bragt på scenen, mens Raupachs »Fred med de Døde«, også ved Collins initiativ, bragtes frem i N.V. Dorphs oversættelse, efter Rahbeks modstand. Grillparzer havde Rahbek derimod forgæves kæmpet for. Schenk og Deinhardstein hørte fremtiden til (»Belisar« 28.9.1832, »Hans Sachs« 7.12. 1830, »Garrick i Bristol« 22.3.1833).
7. »Silkestigen«; premiere den 8. okt. 1811; 28. opførelse den 18. dec. 1829; 31. og sidste den 3. febr. 1831. »Ildprøven«; premiere den 20. marts 1819; 18. opførelse den 24. febr. 1830; 20. og sidste den 18. maj 1830. »Det tilmurede Vindue«; premiere den 13. juni 1817; 17. opførelse den 16. febr. 1830; endnu seks opførelser efter sæsonen 1829/30.
8. »Skatten« opførtes første gang den 17. maj 1804; 50. opførelse fandt sted den 31. okt. 1829; ialt opført 160 gange.
9. »Et Eventyr i Rosenborg Have« var sidst givet den 16. marts 1828; genoptoges den 6. nov. 1832. »Alexis« blev for sidste gang opført den 21. febr. 1828. Davids indsigelser bevirkede ingen entydig reaktion fra den nye direktion.
10. Uvilkårligt spørger man sig selv, om Heiberg ville have tiet Isabella-affæren ihjel, jf. Borup: Johan Ludvig Heiberg, bd. II, s.150ff. Også i sommeren 1830 var det et faktum at Bournonvilles engagement havde været sæsonens clou.
11. Borup: Breve og Aktstykker, nr. 229.
12. Først den 29. jan. 1825 indstillede Rahbek sin recensentvirksomhed i Boyes Nyt Aftenblad. Jonas Collin havde den 30. okt. 1824 opfordret ham til at ophøre med denne beskæftigelse, som ifølge Collin ikke altid stemte overens med direktionens afgørelser (Coll. Brs.XVIII).
13. Borup: Breve og Aktstykker, nr. 230.
14. Den originale forestilling blev indsendt til Kabinetsekretæren; Mantheys koncept findes indlagt i (R.A. Det kgl. Teater, Kgl. Resolutioner, nr. 140b, 1832; dér nummeret 63b).
15. Rubin: Frederik VI's Tid - Fra Kielerfreden til Kongens Død, Kbh. 1895, s.527.
16. Ifølge Jacobsen fandt audiensen sted nogle »faa Dage« før den 23. juli 1830. Dagbøgerne findes på KB, NkS 2283, 4°. Clausens udg. s.100.
17. Kabinetetsarkivet, 1. Forestillingsprotokol nr. 771. 1830 Resolution: ad acta.
18. Universitetsdirektionen, Forestillingsprotokol, 7. okt. 1830; Davids ansøgning er indhæftet dér. Resolutionen faldt den 12. okt. 1830 og David kommuniseredes derom den 19. okt. 1830.
19. Se Harald Jørgensens rigtige vurdering af Davids forbehold over for julirevolutionen; C.N. David, Kbh.1950 bd.I, s. 58f.
20. Plakat af 2. okt. 1810 bestemte, »at der, til Udgivelse af Blade, hvori politiske Nyheder eller Efterretninger meddeles, bør erhverves Kongeligt Privilegium« (Forordning for Aar 1810, s.239f). Kancelliskrivelse til Københavns Politiret dat. 10. sept. og 12. nov. 1816 skærpede de generelle bestemmelser fra 1810.
21. Se Festskrift til Knud Fabricius, Kbh. 1945, s. 212ff, hvor Harald Jørgensen har behandlet jøders ansættelsesprocedure før Junigrundloven.

22. Se Harald Jørgensen: C.N. David, Kbh. 1950, bd. I, s. 14.
23. I.c. Hans Jørgen Holm havde ved kgl. resolution af 23. maj 1829 fået tildelt opsynet med periodiske skrifter af upolitisk karakter. Efter hans død den 12. juni 1832 overtog Fr. Thomsen opsynet, indtil Frederik VI personligt forespurgte om forholdene vedr. censuren (19.12.1834). Den 6. jan. 1835 afskedigedes Thomsen, hvorpå Chr. Reiersen udnævntes til dette vigtige arbejde. (Danske Kancelli, Journal 1834, nr. 2861).
24. Borup: Heibergske Familiebreve, Kbh. 1943, s. 35 og 38.
25. Ikke optaget af Borup i Breve og Aktstykker. Molbechs koncept samt en renskrift deraf findes i Coll. Saml. nr.344, 4°. Vol II.
26. Borup: Breve og Aktstykker, nr. 233. Da Borup ikke har kendt Molbechs »Dramaturgiske Fragmenter og Noter«, er kommentaren (V, 77) ganske forfejlet.
27. Se note 18.
28. Kabinetsarkivet. Memorialprotokol nr. 1390 1831 (3.10.1831). Også Ryge søgte stillingen (nr. 1342).
29. Prins Christian Frederik protegerede Sibonis Musikkonservatorium, af hvis bestyrelse Kirstein sen. var et af de mest indflydelsesrige medlemmer se: Dansk Arbog for Musikforskning XI 1980 Kbh. 1981 s. 57-78. Jonas Collins virke i Finansdeputationen var koordineret med Rentekammerets funktioner. Kirstein jun. blev udnævnt til kommitteret i Rentekammeret den 7. jan. 1831, mens Collin blev deputeret i Rentekammeret den 2. marts 1831, i forbindelse med Møstings afgang (Kringelbach: Den civile Centraladministrations Embedsetat 1660-1848 Kbh. 1889).

Jens Peter Keld

Et ukendt digt af Georg Brandes

I Georg Brandes-arkivet i Det kongelige Bibliotek opbevares en omfattende (utrykt) brevveksling mellem Georg Brandes og Margarete (Grete) Klinckerfuss. Brevvekslingen strækker sig over årene 1901-1926 og er i perioder meget intensiv. Brandes skriver gennem længere tid op til to breve om måneden. Den afgiver således et eksempel på hans enorme meddelelsestrang og rastløse skrivelyst. Samtidig meddeler den et uhyre sympatisk indtryk af en ung begavet pige fra århundredeskiftet (M.K. er født 1877), der vil noget med sit liv.

Blandt brevene findes nedenstående hidtil ukendte originaldigt af Georg Brandes indlagt:

Morgen ved Lago Maggiore

Himlen blaa med lette Skyer. -
Hist paa Bjerget to smaa Byer
lyser hvidt i mørkegrønne
Skovbuketter.

Himlen blaa med lette Skyer
Søen, bleg med Sølvskjær, mætter
Øjet med det Dæmpetskjønne.